

## האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

ישראל במזרח התיכון: סוגיות של חברה ומדינה במבט השוואתי  
אזורי - 56145

תאריך עדכון אחרון 29-10-2024

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: מדע המדינה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר אסף דוד

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: [assaf.david@mail.huji.ac.il](mailto:assaf.david@mail.huji.ac.il)

שעות קבלה של רכז הקורס: שני, 14:30--13:00

תאור כללי של הקורס:

בקורס נבחן את שאלת ייחודה והשתלבותה של ישראל במזרח התיכון, בין הרצוי והמדומיין לבין המצוי והקיים, מזוויות תיאורטיות ומעשיות. נקודת המוצא של הקורס היא דיון השוואתי וביקורתי בשאלת ישראל, הציונות והקטגוריות הגיאוגרפיות, התרבותיות והחברתיות של "מזרח", "מזרחים" ו"מזרחיות". לצד זאת נסקור בקורס סוגיות יסוד שהן בבחינת "אבני הבניין" של החברה, המדינה, הדמוגרפיה, הכלכלה, הדת והתרבות הפוליטית במזרח התיכון, תוך השוואות והקבלות ישירות ועקיפות בין ישראל לבין יתר מדינות האזור.

מטרות הקורס:

להעניק סקירה כללית של מושגי יסוד ביחסי חברה ומדינה במזרח התיכון במאה ה-20; להעניק מבט מחדש על ישראל כמדינה מזרח תיכונית; לספק בחינה ביקורתית של יחסי משטר, מדינה וחברה בכל מדינות המזרח התיכון; לאפשר לסטודנטים לנתח ולהעריך שיח ציבורי ומחקר מדעי על יחסי חברה ומדינה במזרח התיכון.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

לזהות ולתאר מאפיינים עיקריים ביחסי חברה ומדינה במזרח התיכון; להסביר את הדומה והשונה ביחסי חברה ומדינה בין מדינת ישראל למדינות אחרות במזרח התיכון; לאפיין את סוגי השליטה המדינתית המתקיימים במזרח התיכון בקשר ליחסי רוב ומיעוט; לדון במורכבויות של דת ומדינה במזרח התיכון; לנתח ולהעריך את המוצקות של טיעונים בשיח הציבורי ובספרות האקדמית על הדומה והשונה בין ישראל לבין מדינות אחרות במזרח התיכון.

דרישות נוכחות (%) :

מלאה, לפי תקנון האוניברסיטה

שיטת ההוראה בקורס: הרצאות ודיונים בכיתה

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. שיעור מבוא
2. פוליטיקה השוואתית: השוואה, מתודה ושאלות מנחות
3. כינון המדינה במזרח התיכון
4. מבט ביקורתי על רגע מכונן: לאומיות יהודית טריטוריאלית במזרח התיכון
5. ישראל, הציונות והמזרח התיכון: הנחות והנחות יסוד
6. עם לבדד ישכון במזרח התיכון?
7. מזרח, מזרחיות ומזרחים
8. כלכלה פוליטית
9. דת ומדינה

- 
10. אזרחות
  11. נשים בתרבות פטריארכלית
  12. צבא ופוליטיקה
  13. השוואות מזרחיות: מקרי בוחן
  14. סיכום: שיחה על ישראל כמדינה מזרח-תיכונית

חומר חובה לקריאה:

1. שיעור מבוא

2. פוליטיקה השוואתית: השוואה, מתודה ושאלות מנחות

Dogan, Mattei and Pelassy, Dominique. 1990. *How to Compare Nations*. 2nd ed. (Chatham, N.J.: Chatham House), pp. 3–23.

Sasley, Brent. 2020. "Thinking Comparatively about Israel", *Israel Studies Review*, 35 (1): 100–108.

3. כינון המדינה במזרח התיכון

Loevy, Karin. 2016. *Reinventing a Region (1915–22): Visions of the Middle East in Legal and Diplomatic Texts Leading to the Palestine Mandate*. *Israel Law Review*, 49 (3): 309–337.

Owen, E. Roger. 2004. *State, Power, and Politics in the Making of the Modern Middle East*. 3rd ed. (London: Routledge), Introduction and Ch. 1-2.

4. מבט ביקורתי על רגע מכונן: לאומיות יהודית טריטוריאלית במזרח התיכון

בהר, משה. 2005. "פרשנות להיסטוריה הסוציו-פוליטית ה'קדם-ישראלית' וה'פנים-ישראלית' של יהודי ערב", פוליטיקה 14: 109–129.

Klein, Menachem. 2017. "The Twenty-First-Century New Critical Historians", *Israel Studies Review* 32 (2): 146–163.

5. ישראל, הציונות והמזרח התיכון: הנחות והנחות יסוד

Podeh, Elie. 1997. "Rethinking Israel in the Middle East", *Israel Affairs*, 3 (3-4): 280–295.

Becke, Johannes. 2014. "Towards a de-Occidental perspective on Israel: The case of the occupation", *Journal of Israeli History*, 33 (1): 1–23.

יפתחאל, אורן. 2017. "אפרטהייד זוחל? משטר, מרחב ואזרחות בישראל/פלסטין", המרחב הציבורי 13: 139–167.

---

ג'מאל, אמל. 2020. "מבט ביקורתי על לימודי ישראל והנחותיהם האפיסטמולוגיות, האונטולוגיות והנורמטיביות", בתוך: אמל ג'מאל (עורך), הפוליטיקה של הכלה והדרה ביחסי ישראלים ופלסטינים, תל אביב: הוצאת אוניברסיטת תל אביב, ע"ע 46—17.

6. עם לבדד ישכון במזרח התיכון?

-Becke, Johannes. 2018. "Beyond Allozionism: Exceptionalizing and De Exceptionalizing the Zionist Project", *Israel Studies* 23 (2): 168—193.

אוחנה, דוד. 2003. "ז'קלין כהנוב - מבשרת התרבות הים-תיכונית בישראל", עיונים בתקומת ישראל 13: 29—55.

7. מזרח, מזרחיות ומזרחים

סמוחה, סמי. 2006. "האם ישראל מערבית?" בתוך: אורי כהן, אליעזר בן-רפאל, אבי בראלי ואפרים יער (עורכים), ישראל והמודרניות: למשה ליסק ביובלו, שדה בוקר: מכון בן גוריון לחקר ישראל, ע"ע 49—83.

Khazzoom, Aziza. 2003. "The Great Chain of Orientalism: Jewish Identity, Stigma Management, and Ethnic Exclusion in Israel", *American Sociological Review* 68 (4): 481—510.

Omer, Atalia. 2015. "Hitmazrehut or Becoming of the East: Re-Orienting Israeli Social Mapping", *Critical Sociology* 43 (6): 1—28.

שניר, ראובן. 2021. "מי צריך זהות יהודית-ערבית? על פוליטיקה של זהויות, הון חברתי ואתיקה אקדמית; אורית בשקין, ננסי ברג, יורם מיטל ויובל עברי, 2021. "תוגת הפילולוגים וכשלי הניסיון לקבור את הזהות ואת התרבות היהודית-ערבית", ג'מאל כ"ה: ע"ע 378—317.

8. כלכלה פוליטית

Richards, Alan and Waterbury, John. 2007. *A Political Economy of the Middle East* 3rd ed. (Boulder, Colorado: Westview Press), pp. 45—76, 391—398.

Moore, Clement Henry and Springborg, Robert. 2010. *Globalization and the Politics of Development in the Middle East*, 2nd ed. (Cambridge University Press): 314—324.

9. דת ומדינה

בשארה, עזמי. 1991. "הרהורים על המתח בין דת לפוליטיקה בהקשר המזרח-תיכוני", תיאוריה וביקורת 1: 141—105.

רז-קרקוצקין, אמנון. 2005. "אין אלוהים, אבל הוא הבטיח לנו את הארץ", מטעם 3: 71—76.

אמיר, גל. 2016. "על מה אנחנו מדברים כשאנחנו מדברים על המילט?", מחקרי משפט ל: 677—706.

10. אזרחות

Fetni, Hocine, 2008. "Citizenship divided: Muslim subjects, Arab citizens, democratic dilemmas". In: *The future of citizenship*, ed. Jose V. Cipurut (Cambridge, Mass.: MIT Press), pp. 167—190.

לוי, גל. 2013. "פוליטיקה מזרחית ושאלת הדת: הערכה מחדש של מודל האזרחות המרובה", המרחב הציבורי 13: 197—225.

Elazar, Yiftah Elazar and Milikowsky, Natan. 2020. "Ethnicizing the republic: the strange career of the concept of republican citizenship in Israel", *Citizenship Studies* 24 (6): 786—803.

11. נשים בתרבות פטריארכלית

El-Masri, Samar. 2012. *Challenges facing CEDAW in the Middle East and North Africa*, *The International Journal of Human Rights*, 16 (7): 931—946  
לביא, סמדר. 2010. "פמיניזם מזרחי ושאלת פלסטין", סדק 5: 119-134.

12. צבא ופוליטיקה

Lutterbeck, Derek. 2012. "Arab Uprisings, Armed Forces, and Civil-Military Relations", *Armed Forces & Society* 2013 39 (1): 28—52.

דוד, אסף, 2012. "היחסים הצבאיים-אזרחיים בישראל: המחלוקת והחוליה החסרה", תיאוריה וביקורת 41: 326—340.

13. השוואות מזרחיות: מקרי בוחן

יפתחאל, אורן וגאנם, אסעד. 2004. "לקראת תאוריה של משטרים אתנוקרטניים: הפוליטיקה של התפשטות אתנו-לאומית", מדינה וחברה 4 (1): 761—788.

הראל-שלו, אילת וחקן, שרינה. 2015. "ישראל והודו בין דמוקרטיה ללאומנות: דואליות נורמטיבית בחברות שסועות", תיאוריה וביקורת 44: 151—175.

Becke, Johannes. 2019. "Saharan Zion: state evasion and state-making in modern Jewish and Sahrawi history", *Journal of Israeli History*, 37 (2): 227—247.

אנגלברג, ארי. 2021. "מזרחיות ודתיות במאבק של ארגון להב"ה לשמירה על כבוד המשפחה היהודית", סוגיות חברתיות בישראל 30 (1): 35—64.

14. סיכום: שיחה על ישראל כמדינה מזרח-תיכונית

ברק, אורן. 2009. "בין חזון מדינת הלאום למציאות רב-קהילתית: לבנון וארץ ישראל/פלסטין במבט משווה", תיאוריה וביקורת 35: 193—217.

---

Becke, Johannes. 2019. "Saharan Zion: state evasion and state-making in modern Jewish and Sahrawi history", *Journal of Israeli History*, 37 (2): 227–247.

הרמן, תמר ויער-יוכטמן, אפרים. 2011. "וילה בג'ונגל: מקומה של ישראל במזרח התיכון בעיני הציבור הישראלי", פעמים: רבעון לחקר קהילות ישראל במזרח 125-127: 295–316.

נתנזון, רובי ו-ויס, ינאי. 2019. דור ה-Z במזרח התיכון ובצפון אפריקה. נקודות דמיון ושונות בין צעירים בישראל ובמדינות ערב נבחרות באזור המזרח התיכון וצפון אפריקה (MENA). תל אביב: קרן פרידריך אברט ומרכז מאקרו לכלכלה מדינית.

#### חומר לקריאה נוספת:

#### מרכיבי הציון הסופי :

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 90 %  
מטלות הגשה במהלך הסמסטר: תרגילים / עבודות / מבדקים / דוחות / פורום / סימולציה ואחרות  
10 %

#### מידע נוסף / הערות:

נוכחות סדירה בשעורים ומילוי מטלות ההשתתפות הפעילה מהווים תנאי להשתתפות בבחינת הבית המסכמת, אשר תתבסס על חומר הקריאה ועל השיעורים בכיתה.  
חובת הקריאה לשיעור חלה על פריט אחד מבין שניים, כפי שיוסבר על ידי המרצה. הדיון בשיעור והחומר המחייב לבחינה יתבססו על כל הפריטים. הציון הסופי בקורס יורכב מהציון על בחינת הבית המסכמת (90 נקודות) ועל מטלת ההשתתפות פעילה (10 נקודות).  
מיטיב (בונוס) יינתן על ההשתתפות פעילה באופן ראוי לציון.